

АНОТАЦІЯ

Шапошник А.О. Послуги в інноваційній сфері та їх договірно-правове забезпечення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню правової природи послуг в інноваційній сфері, а також розробці теоретичних підходів до господарсько-правового, зокрема договірного, регулювання відносин, пов'язаних з їх наданням, та формуванню на їхній основі висновків, пропозицій та рекомендацій для подальшого розвитку господарського законодавства з цих питань.

У процесі вдосконалення матеріального та нематеріального виробництва у економічно розвинених країнах особливу увагу приділено технологічній модернізації, що ґрунтується на диджиталізації, кластеризації креативних індустрій та закладів вищої освіти, високому рівні фінансування наукових досліджень та розробок, використанні нових знань та технологій, здатних створювати та комерціалізувати інновації, виробництві інноваційної продукції тощо.

Світ, перебуваючи на порозі Четвертої промислової революції, зосереджує споживчі акценти на товарах та послугах, які не тільки задовольняють споживчі потреби, але й приносять новий та / або додатковий соціально-економічний ефект від їх використання. Здебільшого ці послуги пов'язані з інформаційно-комунікаційними засобами і технологіями, які наразі є однією з основних рушійних сил у світовій економіці. Сучасний рівень модернізації економіки провідних країн демонструє динамічний розвиток різних видів наукоємних послуг, де домінує інноваційна складова, що, як наслідок, створює нові сектори економіки в цілому та розвиває сферу послуг зокрема. У сучасних умовах господарювання покращення механізму

управління якістю інноваційних технологій є невід'ємною складовою оптимізації соціально-економічних процесів в країні.

Авторкою отримано нові результати у вигляді наукових висновків щодо розуміння юридичної природи послуг в інноваційній сфері. У межах понятійного апарату інноваційного права як підгалузі господарського права запропоновано розмежування послуг в інноваційній сфері на інноваційні (послуги, що є різновидом інноваційної продукції) та допоміжні (послуги, що підвищують ефективність та результативність інноваційного процесу). Критерієм такого розмежування визначено характер співвідношення означених послуг з інноваційним процесом (циклом).

У роботі встановлено, що інноваційні послуги є товароспроможним результатом кінцевого етапу інноваційного процесу (циклу), на який поширюється режимні вимоги щодо провадження інноваційної діяльності, безпосереднім об'єктом якої вони є; допоміжні послуги можуть надаватися на кожному з етапів інноваційного процесу (циклу) задля його оптимізації, зокрема створення нових об'єктів інноваційної діяльності.

Авторкою запропоновано авторське визначення поняття інноваційної послуги як конкурентоспроможної нової або технологічно вдосконаленої (більш високої якості) послуги, процес надання якої засновано на інноваційній технології / технологіях (кваліфікованих за результатом державної експертизи уповноваженим органом як інноваційні технології), що забезпечує можливість отримання нових та / або додаткових соціально-економічних ефектів в третинному секторі економіки. Допоміжними в інноваційній сфері є послуги, що надаються в межах інноваційної інфраструктури з метою оптимізації інноваційного циклу шляхом створення необхідного організаційно-майнового забезпечення інноваційних процесів.

У роботі визначено, що ознаками інноваційних послуг є: прямий зв'язок з інноваційною діяльністю, товароспроможним результатом якої вони є; здатність до створення соціально-економічних ефектів на мікро- та макрорівнях; відповідний рівень новизни (інноваційності) з точки зору

галузевого сегментування вітчизняної економіки; відповідний рівень новизни (інноваційності) з точки зору технологічної складової – технологічного процесу надання послуг.

У дисертації доведено варіативну природу інноваційної послуги як об'єкта господарсько-правового регулювання, детерміновану динамізмом розвитку сфери послуг та прискоренням процесів комодитизації інноваційних технологій, покладених в основу процесів надання послуг, як наслідок, «втратою» останніми елементів новизни (вторинна комодитизація об'єктів, створених на ґрунті цих технологій). Причинами щораз більшої комодитизації інноваційних послуг з одного боку, насичення (перенасичення) ринку послугами, процес надання яких пов'язаний із застосуванням однакових та / або подібних (неконкуруючих) технологій, внаслідок чого інноваційна послуга трансформується у традиційний для відповідного ринкового сегмента продукт); з іншого боку, технологічне вдосконалення наявних та поява нових (конкуруючих) інноваційних технологій надання послуг (кожна інноваційна технологія має свої технологічні межі, пов'язані з вичерпуванням її можливостей на певному ринковому сегменті). Наголошено на необхідності створення господарсько-правового механізму державного моніторингу процесів інноватизації третинного сектору економіки та одночасно процесів галузевої дифузії технологій із метою безперервного спостереження та обліку стану освоєння та впровадження інноваційних технологій у різні галузі нематеріального виробництва та визначення усталених (базових) технологій для цих галузей.

Здійснено комплексну класифікацію послуг в інноваційній сфері за низкою критеріїв, а саме: формою втілення результату послуг; структурою послуги; способом взаємодії послугодавця та замовника; типом послуги; галузевою належністю тощо. Виокремлено як спеціальний (комплексний) класифікаційний критерій інноваційних послуг – рівень їх інноваційності з точки зору ступеня технологічної новизни процесу їх надання та територіально-галузових меж комерціалізації. Означений критерій

запропоновано взяти за основу формування правових режимів інноваційної діяльності, предметом якої є надання інноваційних послуг.

Зважаючи на фрагментарність законодавчого регулювання інноваційної діяльності в сфері послуг, визначено потребу багаторівневого договірною регулювання процесу підготовки інноваційної продукції (інноваційних послуг) до виробничого відтворення, що містить: розробку експериментального проєкту інноваційної послуги та моніторинг очікуваного технологічного та комерційного потенціалу від його реалізації; безпосередню реалізацію експериментального проєкту інноваційної послуги, оцінку його результативності та можливих ризиків майбутньої комерціалізації; формування необхідних організаційно-майнових засад комерціалізації створеної моделі інноваційної послуги (матеріально-технічної бази та підготовки кваліфікованого персоналу) для її систематичного відтворення як виду інноваційної продукції.

Автором визначено, що ефективне функціонування інноваційної системи країни вимагає чіткого концептуального розуміння напрямів інноваційного розвитку та адекватного умовам сьогодення механізму їхнього правового забезпечення. Однак на даний час законодавство України про інноваційну діяльність знаходиться в «розібраному стані» й не забезпечує системного повномасштабного правового регулювання відносин, що виникають під час організації та безпосереднього провадження інноваційної діяльності.

Означено перспективи подальшого розвитку законодавства про інноваційну діяльність в межах двох можливих альтернатив. Перша альтернатива - внесення системних змін та / або втілення в нових редакціях чинних законодавчих актів (Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності», Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» тощо) та прийняття нових законодавчих актів, спрямованих на визначення організаційно-правових засад функціонування елементів

інноваційної інфраструктури (інноваційних кластерів, бізнес-інкубаторів, надання інноваційних ваучерів суб'єктам господарської діяльності тощо). Друга альтернатива - поглиблення кодифікаційного процесу, насамперед, прийняття Інноваційного Кодексу.

Встановлено, що правове забезпечення функціонування вітчизняної інноваційної системи має здійснюватися на засадах кореляції міжнародних актів у сфері науково-технічного співробітництва та інноваційного партнерства за участю України з системою національних актів програмного рівня та вітчизняним законодавством у сфері інноваційної діяльності, з урахуванням міжнародних стандартів та уніфікованих підходів до категоріального апарату інноваційної сфери, утілених в актах м'якого права («Посібник Фраскаті», «Посібник Осло», «Зелена Книга про інновації» тощо), та структурно-логічних зав'язків законодавства у сфері інноваційної діяльності з інвестиційним законодавством, законодавством з інтелектуальної та промислової власності, законодавством, що визначає організаційно-правові засади функціонування окремих ринків товарів та послуг тощо.

Викладені в дисертації висновки й пропозиції мають теоретичне й практичне значення та можуть бути використані в науково-дослідницькій сфері, для проведення подальших наукових досліджень особливостей нормативно-правового та договірною регулювання інноваційної діяльності та правових режимів об'єктів такої діяльності; у правотворчій діяльності, при складанні відповідних програмних документів та удосконаленні чинного господарського законодавства України; у навчально-методичному процесі, при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій та навчальних програм курсів «Господарське право України», «Інноваційне право», «Договірно-правове регулювання відносин у сфері господарювання» та інших навчальних дисциплін.

Ключові слова: інновації, інноваційна сфера, послуга, сфера послуг, інноваційна послуга, договір, договір про надання інноваційних послуг,

економічна політика, договір інноваційного типу, законодавче регулювання інновацій, інноваційний кодекс, інноваційна технологія, об'єкт права інтелектуальної власності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Шапошник А. О. До питання про визначення послуг в інноваційній сфері. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 64–67.
2. Anastasiia Shaposhnyk. The concept of services in the innovation sphere and their legal features. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6 (volume 3). P. 243–248.
3. Шапошник А. О. Сучасний стан нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності та діяльності з надання послуг в інноваційній сфері в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 58 (Том 1). С. 148–151.
4. Шапошник А. О. Диджиталізація та її вплив на сервісні інновації. *Право та інноваційне суспільство* : електрон. наук. вид. 2019. № 2 (13). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Shaposhnyk13.pdf>.
5. Шапошник А. О. Договірне забезпечення діяльності в інноваційній сфері: поняття та особливості. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 71–76.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Шапошник А. О. Щодо проблематики послуг в інноваційній сфері. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції. (м. Харків, 25 берез. 2018 р.). Харків: ФОП Бровін О. В., 2018. С. 261–263.

2. Шапошник А. О. Щодо окремих видів інноваційних послуг. *Правова наука та інноваційна діяльність в умовах євроінтеграційних процесів*: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 8 черв. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 140–143.

3. Шапошник А. О. Окремі аспекти історії розвитку поняття «інноваційні послуги». *Юридична осінь 2018 року*: зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників всеукр. наук. конф. молодих вчених та студентів (м. Харків, 14 листоп. 2018 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого: Друкарня Мадрид, 2018. С. 374–376.

4. Шапошник А. О. Ознаки інноваційних послуг. *Завдання господарсько-правової політики держави в умовах четвертої промислової революції*: матеріали круглого столу (м. Харків, 20 берез. 2019 р.). Харків: ФОП Бровін О. В., 2019. С. 97–99.

5. Шапошник А. О. Правові аспекти маркетингового договору в інноваційній сфері. *Теорія та практика сучасної юриспруденції*: матеріали XXVI науково-практичної конференції (м. Харків, 20 груд. 2020 р.). Том № 1. Харків, 2020. С. 269–270.